

SYNODY I KOLEKCJE PRAW

Tom IV

Dokumenty synodów od 381 do 431 roku

Układ i opracowanie

Arkadiusz Baron

Henryk Pietras SJ

Wydawnictwo WAM
Kraków 2010

PRACA NAUKOWA FINANSOWANA ZE ŚRODKÓW NA NAUKĘ
W LATACH 2008-2011
JAKO PROJEKT BADAWCZY N N101 324834

© Wydawnictwo WAM, 2010

Projekt okładki
Andrzej Sochacki

ISBN 978-83-7505-614-3

NIHIL OBSTAT: Prowincja Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego,
ks. Krzysztof Dyrek SJ, prowincjał, Kraków, 7 stycznia 2006 r., l. dz. 10/06.

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 12 62 93 200 • faks 12 42 95 003
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl
www.wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 12 62 93 254-256 • faks 12 43 03 210
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIĘGARNIA INTERNETOWA
tel. 012 62 93 260, 12 62 93 446-447
faks 012 62 93 261
e.wydawnictwowam.pl

Drukarnia Colonel, Kraków

WPROWADZENIE

1. ZAKRES CZASOWY, TEMATYCZNY I GEOGRAFICZNY

Tom czwarty serii Synodów i Kolekcji Praw stanowi kontynuację tomu pierwszego pt. *Dokumenty synodów od 50 do 381 roku* i dlatego prezentuje synody Kościoła starożytnego zaczynając od roku 381. Ilość zachowanych tekstów synodalnych z ostatnich dwóch dekad IV i z pierwszej połowy V wieku zamknęła czasokres obecnego tomu w latach 381-431, czyli od czasu synodu w Konstantynopolu w 381 aż do czasu synodu w Efezie, które później zostaną określone mianem synodów ekumenicznych. Zastosowaną cezurę można łatwo uzasadnić względami tematyczno-praktycznymi. Po pierwsze, synody te nawiązują do ustaleń w Konstantynopolu i ustosunkowują się do nich. Po drugie, pod koniec IV oraz w pierwszych dwóch dekadach V wieku odbyła się cała seria ważnych synodów afrykańskich, które w ten sposób znajdują się w jednym tomie. Ponadto, w tym czasie na Zachodzie rozegrała się kontrowersja pelagiańska. Jednym z bardziej aktywnych jej uczestników był św. Augustyn, który zmarł w 430 roku.

W tym czasie nastąpił ogromny wzrost świadomości wagi synodów. Synod w Konstantynopolu w 381 roku stwierdził, że ustalenia i wyznanie wiary z Nicei mają pozostać bez zmian¹. Synod w Efezie w 431 odczytał Wyznanie wiary z Nicei i zarządził, że „nikomu nie wolno głosić, spisywać ani formułować innej wiary niż ta, która została ustalona przez świętych ojców zgromadzonych w Nicei wraz z Duchem Świętym”². Wspomniana świadomość soborowa w pełni urzeczywistniła się dopiero podczas kontrowersji dotyczącej sprawy Eutychesa w latach 431-451 (materiały których zostaną opublikowane w następnym tomie *Dokumentów synodów*), gdy biskupi niemalże do znudzenia zaczęli podkreślać, że zachowują ustalenia z Nicei

---

¹ Cf. Constantinopolis (381), c. 1 (DSP 1, 70-71).

² Cf. Ephesus (431), c. 7 oraz *Definitio de fide apud Nicaeam conscripta* (DSP 1, 166-167).

w 325 oraz z Efezu w 431 roku³, a następne sobory uwieńczyły proces jej kształtowania odwołaniem się do poprzednich synodów ekumenicznych i do dokładnego ich wyliczania⁴.

W latach 381-431 dominują synody Kościoła na Zachodzie, szczególnie w jego afrykańskiej części. Zachowały się dokumenty 24 synodów z Kartaginy, oprócz licznych synodów w Byzacenie i w Numidii (Bagai, Cabarsus-si, Cirta, Hadrumetum, Hippona, Macri, Marazana, Milevi, Septimunicum, Sufetula, Thelepta, Thenae, Thusdrum). Poruszały one rozmaite kwestie nurtujące ówczesny Kościół, przede wszystkim wspomnianą już kontrowersję pelagiańską. Pozostawiły one po sobie między innymi *Breviarium Hipponense* (cf. Kartagina, 13 i 28 sierpnia 397); *Canones in causa Apiarii* (cf. Kartagina, 25-30 maja 419) oraz *Regesta Ecclesiae Carthaginensis*. Na kontynencie europejskim w Kościele Zachodnim do najważniejszych należą synod w Akwilei (381), synody rzymskie (382; 385; 386;417;430) oraz Toledo (ok. 400).

Na Wschodzie aktywność synodalna w tym okresie zmalała, ale Wschód odrobi to w następnych dekadach (431-451) przed Soborem Chalcedońskim. Do najważniejszych należą tu synody w Aleksandrii (399/400; 430), w Konstantynopolu (382; 394; 426), w Diospolis (415) w sprawie pelagiańskiej, w Laodycei (koniec IV w.), w Jerozolimie (399/400) oraz synody syryjskie w Saliq, Seleucji-Ktezyfonie (410; 420; 424).

2. KRÓTKA HISTORIA WYDAŃ TEKSTÓW SYNODALNYCH ORAZ KOLEKCJI PRAW

Wszystkie znane dziś synody Kościoła w porządku alfabetycznym wymienia sześciotomowy słownik: *Dizionario dei Concili*, opracowany przez *Istituto Giovanni XXIII* Uniwersytetu Laterańskiego pod redakcją Pietro Palazzini'niego i wydany w *Città Nova Editrice*, Roma 1963-1968, który ułatwia orientację w gąszczu danych na ten temat. Jednakże z punktu widzenia zarówno teologicznego, jak i historycznego, dla badacza może on stanowić jedynie punkt wyjścia, gdyż nie podaje w ogóle zachowanych tekstów synodalnych.

---

³ Cf. Constantinopolis (448) oraz Ephesus (449) w przygotowywanym tomie SCL 6.

⁴ Cf. Chalcedon (451), *Definitio fidei* 3-5 (DSP 1, 214-217); Constantinopolis (553), *Sententia adversus „Tria capitula”* 13-14 (DSP 1, 266-267); Constantinopolis (680-681), *Terminus* 3-4 (DSP 1, 308-311).

Podobnie monumentalna praca Hefelego i Leclerqa (zob. skróty: H.-L.), która omawia niemal wszystkie synody – przytacza jedynie ważniejsze fragmenty.

W ciągu wieków publikowano wielokrotnie teksty synodalne, zwykle razem z dokumentami odnoszącymi się do soborów powszechnych.

Z wcześniejszych edycji tekstów synodalnych należy wspomnieć między innymi: P. Crabbe, *Concilia omnia, tam generalia quam particularia*, t. 1-3, Coloniae Agrippinae 1551, wielokrotnie wznawiane, a także: *Polyanthea, seu coordinatio sacrorum canonum, opera ac studio Joannis Pauli Paravicini*, a wydane równocześnie w Pradze i w Wiedniu w roku 1708. Jest to przepracowane i w układzie alfabetycznym podane starsze dzieło: *Epitome Canonum Omnium Qui in Conciliis Generalibus ac Provincialibus, in Decreto Gratiani, in Decretalibus, in Epistolis, in Constitutionibus Romanorum Pontificum usque ad SS. D.N. Alexandri VII Annum Quartum Continentur*, Roma, 1659 i następne wydania z Wenecji i Kolonii. Wiek XVII przyniósł nowe wydania, takie jak: N. Coleti, *Sacrosanta Concilia ad regiam editionem exacta*, t. 1-23, Venezia 1728-1733, oraz monumentalne i do dziś najbardziej kompletne: G. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, t. 1-31, Venezia 1759-1798, reprint: Paris 1901-1927, kolejne tomy publikowano w XIX i XX wieku. Ostatni reprint wszystkich 53 tomów pochodzi z lat 1960-1962. Dzieło to i wielość jego wydań świadczy o tym, że w świadomości Kościoła kanony synodów były czymś ważnym i należało się do nich odnosić. Wydaje się, że kodyfikacja prawa kościelnego i ogłoszenie *Codicis Iuris Canonici* w 1917 przytępiły to zainteresowanie, gdyż kanoniści otrzymali poręczny zbiór praw, a badanie kanonów synodalnych pozostawili historykom.

Oprócz wielkich osiemnastowiecznych kolekcji, mających ambicje przedstawienia wszystkich synodów, przynajmniej greckich i łacińskich, gdyż synody wschodnie, które obradowały w innych językach, Europejczyków mniej interesowały, publikowano również wydania synodów regionalnych. W XVII wieku w trzech tomach J. Sirmond wydał *Concilia antiqua Galliae* (Paryż 1629), które to dzieło było poprawiane i uzupełniane aż do *Conciliorum Galiae tum editorum, tum ineditorum collectio*, przygotowane przez D. Labata (Paryż 1789). Wydania te zastąpili w naszych czasach C. Munier w CCL 148 i C. de Clercq w CCL 148a (Brepols, 1963). Ich tłumaczenie francuskie opublikowano w SCh 241 (J. Gaudemet, 1977), 353, 354 (Jean Gaudemet i Brigitte Basdevant, 1989.)

Podobnie synody hiszpańskie wydawane były wielokrotnie, począwszy od G. de Loays, *Collectio Conciliorum Hispaniae*, Madrid 1593. W obecnym tomie korzystaliśmy z ostatnich wydań, to znaczy: J. Vives, *Concilios*

Visigoticos e Hispano-Romanos z 1963 roku, oraz: G. Martinez i F. Rodriguez, *La Colección Canónica Hispana* publikowana począwszy od lat sześćdziesiątych XX wieku, która to kolekcja zawiera także dokumenty kanonów kartagińskich; J. A. De Aldama, *El simbolo Toledano I*, Romae 1934 (*Analecta Gregoriana*, t. VII).

Synody syryjskie zebrane są w: J. B. CHABOT, *Synodicon Orientale ou Recueil de Synodes nestoriens*, Imprimerie Nationale, Paris 1902.

3. OBECNE WYDANIE

Podobnie jak w pierwszym tomie (por. SCL 1), podajemy tylko to, co synody rzeczywiście ustaliły. Na boku pozostawiamy obfitą korespondencję biskupów, cesarzy, prezbiterów i mnichów, jak również wtórne relacje różnych autorów, o których jedynie wspominamy. Naszym zamierzeniem było zwrócenie szczególnej uwagi na listy synodalne i posynodalne, kanony oraz formułowane wyznania wiary.

W niniejszym wydaniu podajemy teksty w takiej wersji, w jakiej były one przez wieki czytane i w jakiej weszły w prawodawstwo kościelne. Opieramy się głównie na starym wydaniu Mansi'ego, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*. Nowe wydania krytyczne, w których uwzględniono różne lekcje rękopisów, zasadniczo nie podają innego tekstu, opatrują go jedynie aparatem krytycznym. Uwzględniamy je w notach do naszego tekstu w tych nielicznych przypadkach, kiedy proponują odmienną lekcję, zmieniającą sens poszczególnych wypowiedzi. Głównym źródłem dla tych wydań jest kolekcja przypisywana Izydorowi z Sewilli.

Jeśli idzie o pisownię, to szanujemy ją w odniesieniu do wszystkich poszczególnych synodów, ujednolicając jedynie w danych tekstach złożenia typu adp-, które w naszym tekście = app- oraz ads- = ass-, inl- = inn-, inr- = irr- itd. Ponadto zamiast nielicznych *charitas* piszemy *caritas*, zamiast *charissimus*, *carissimus*. Podobnie w odniesieniu do imion biblijnych, zamiast na przykład rzadkiej wersji imienia Core piszemy powszechnie używaną Chore. W podanych powyżej przypadkach idziemy zasadniczo za wskazaniami wydań krytycznych, ale dotyczy to także tych tekstów, które znajdujemy jedynie w starszych wydaniach.

W naszym opracowaniu Czytelnik odnajdzie przypisy o podwójnej numeracji: cyfrowej i literowej. Cyframi arabskimi (1, 2, 3...) oznaczamy wszelkie odniesienia o charakterze technicznym, to znaczy do Biblii, do źródeł tekstu, do starożytnych świadectw oraz do bibliografii. Przypisy te znajdują się na stronie z tekstem oryginalnym i chociaż zostały sporządzone

w wersji łacińskiej, to jednak ze względu na charakter podanych w nich danych nawet Czytelnikowi nieznającemu łaciny nie przysporzą trudności w ich rozumieniu, a na pewno ułatwią korzystanie z naszego wydania również Czytelnikom nieznającym języka polskiego.

Noty oznaczone dużymi literami łacińskimi (A, B, C, ...) umieszczone są na stronie z polskim tłumaczeniem i zawierają zasadniczo wyjaśnienie skierowane do Czytelnika polskiego. Podajemy w nich między innymi problemy związane z właściwym rozumieniem stosowanych przez synody terminów, których niejednokrotnie nie można oddać w języku polskim w sposób jednoznaczny. Ponadto, staramy się w nich ukazywać szerszy kontekst zarówno historyczny i teologiczny, jak również prawny, rozpatrywanych problemów teologicznych, mając na uwadze przede wszystkim Czytelników i badaczy, którzy przecież nie zawsze muszą być zorientowani w poruszanej w danym miejscu problematyce. Mają więc one charakter pomocniczy i skierowane są szczególnie do Czytelników nie zajmujących się na co dzień tego typu sprawami.

Ukazanie ciągłości tradycji prawa skłoniło nas do podawania w przypisach odniesień do poprzednich synodów, a także do pierwszej średniowiecznej kodyfikacji prawa, jaką było *Decretum Gratiani* oraz *Decretalium Collectiones*, tworzące razem *Corpus Iuris Canonici*. Dla ułatwienia podajemy każdorazowo strony klasycznego wydania Aemiliusa Friedberga z Lipska (1879-1881). Podajemy też odniesienia do Kanonów apostołskich, które zostały opublikowane razem z Konstytucjami apostołskimi, gdzie jak się wydaje zaistniały w Kościele jako ukształtowany zbiór prawa, ponieważ zbierają one najstarsze i wcześniejsze tradycje kanoniczne. W ten sposób Czytelnik zostaje poinformowany, że odnośny przepis może być wcześniejszy od danego synodu albo że zaistniawszy na nim, następnie pojawił się w zbiorze Kanonów apostołskich.

Prezentowane teksty uzupełniamy mapą oraz kilkoma indeksami tradycyjnie zamieszczanymi w tego rodzaju wydaniach. Na mapie zaznaczamy jedynie miasta i miejsca synodów omówionych w niniejszym tomie. Oprócz indeksu biblijnego, dokumentów kościelnych (sobory, synody, papieże, kolekcje praw), pisarzy, imion własnych oraz indeksu rzeczowego (odsyłamy w nim Czytelnika do poszczególnych synodów, a nie do stron książki), podajemy w języku łacińskim alfabetyczny wykaz odbytych synodów wraz z ich datami.

Dla Czytelników polskich zaraz na następnych stronach dołączamy także wykaz polskich nazw miejsc odbytych synodów wraz z ich łacińskimi odpowiednikami w układzie łacińsko-polskim oraz polsko-łacińskim.